

برنام خدا

«آشنایی با مسجد شیخ لطف الله»

تألیف و تدوین:

فریده داودی

چاپ اول - بهار ۱۳۹۸

سرشناسه	داودی، فریده، ۱۳۶۷ -
عنوان و نام پدیدآور	آشنایی با مسجد شیخ لطف‌الله اصفهان / نویسنده فریده داودی.
مشخصات نشر	تهران: هنگام هنر، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	۶۲ ص: مصور (رنگی)؛ ۱۴×۲۱/۲۱ س.م.
شابک	۶۰۰۰ ریال 978-622-6075-30-5
وضعیت فهرست نویسی	فیا
یادداشت	کتابنامه: ص ۵۷-۶۰
موضوع	مسجد شیخ لطف‌الله (اصفهان)
موضوع	مسجدها - ایران - اصفهان
موضوع	Mosques -- Iran -- Esfahan
موضوع	معماری اسلامی - ایران - اصفهان
موضوع	Islamic architecture-- Iran-- Esfahan
رده بندی ده	۵۹۸۷NA [۲۰۷۳DSR]
رده بندی دبی	۲۰۹۵۵۹۳۲۲/۷۲۶
شماره کتابشناسی ملی	۵۶۸۳۳۵۱

عنوان کتاب: آشنایی با مسجد شیخ لطف‌الله

تألیف و تدوین: فریده داودی

چاپ اول: ۱۳۹۸

تعداد: ۲۰۰

قطع: وزیری

طراح جلد: فاطمه خداياری

صفحه‌آرایی، چاپ و صحافی: انتشارات هنگام هنر

انتشارات هنگام هنر: مرکز نشر و پخش سب کنک، هنر

تهران: میدان انقلاب - خیابان کارگر شمالی - بالاتر از خیابان فاطمی - برج مهر - واحد ۷

تلفن: ۶۶۷۹۴۲۸ - ۰۹۱۰۹۹۹۹۶۴۴

www.telegram.me/honarkonkur - www.hengamehonar.ir

کپی برداری و عکسبرداری از کتاب به لحاظ اخلاقی، عملی ناپسند و از لحاظ شرعی حرام است و متخلفین تحت پیگرد قانونی قرار خواهند گرفت.

فهرست مطالب

۷	مقدمه
۱۰	نظام حکومتی دوره صفوی
۱۲	مکتب اصفهان در دوره صفوی
۱۳	معرفی کلی مسجد شیخ لطف‌الله
۱۸	کاشیکاری مسجد شیخ لطف‌الله
۱۹	اصول کاشیکاری دوره صفویه
۲۰	ویژگی‌های اجتماعی دوره صفویه و تاثیر آن در موش کاشیکاری
۲۱	انواع کاشی‌های به کار رفته در مسجد شیخ لطف‌الله
۲۴	اسلیمی و ختایی در مسجد شیخ لطف‌الله
۲۶	کتیبه‌نگاری در مسجد شیخ لطف‌الله
۳۱	محراب مسجد شیخ لطف‌الله
۳۲	مقرنس کاری مسجد شیخ لطف‌الله
۳۵	جایگاه نقوش هندسی در معماری مسجد شیخ لطف‌الله
۴۰	گنبد مسجد شیخ لطف‌الله
۴۵	نقش رنگ‌های بکار رفته در مسجد شیخ لطف‌الله
۴۸	تحلیل رنگ‌های بکار رفته در مسجد شیخ لطف‌الله
۵۱	مکانیسم نورپردازی در مسجد شیخ لطف‌الله
۵۶	نقش نور در مقدس‌سازی فضای مسجد شیخ لطف‌الله

۵۸	 بررسی مفهوم نور و سایه در مسجد شیخ لطف الله
۶۰	 نقش نور و سایه در ورودی مسجد شیخ لطف الله و دالان ورودی و گنبدخانه
۶۴	 منابع و مآخذ

www.ketab.ir

مقدمه نویسنده

از تزئینات خاص وابسته به بناهای مذهبی، کاشی کاری می باشد که حامل زیبایی و با نهایت دقت و خلوص هنر زیبایی می باشد؛ به ویژه در دوره صفویه شاهکارهای ماندگار از کاشی هفت رنگ، اولویت تزئین می گردد و کار کاشی به اوج کمال خود می رسد. در تزئینات کاشی کاری هر چه به دوره صفویه نزدیک تر می شویم تنوع و اهمیت رنگ ها بیشتر می شود. سه نوع کاشی برای کاشی کاری مسجد شیخ لطف الله انتخاب شده کامل کاشی های هفت رنگ، کاشی پیچ و کاشی معرق می باشد.

در این دوره طیف گسترده ای از رنگ های مختلف از جمله لاجوردی، فیروزه ای، زرد، سفید، سیاه، قرمز لاک، سبز، قهوه ای و بادمجانی دیده می شوند. در تزئینات مسجد شیخ لطف الله که نمونه ی بارز تزئین عصر صفوی است به مقدار زیاد از رنگ زرد و لاجوردی، فیروزه ای استفاده شده است. تضاد مناسب چند رنگ موجب شده طرح ها و نقش ها در سطوح کاشی کاری جذاب تر و بهتر دیده شود.

ترکیب شمشه بسیار عظیم زیر گنبد مسجد شیخ لطف الله ترکیبی موزون از اسلیمی و ختایی هاست که به صورتی خارق العاده نظم داده شده تا پهنه ی آسمان مجلل و فضایی بی انتها از شکل و رنگ را به وجود آورند. این نقش همان طور که از نام آن هم پیداست مفهوم نور را تداعی می کند.

در نهایت همه گل‌های اسلیمی و ختایی‌ها در مسیرشان تنها به یک خط اصلی-متصل هستند. تزئینات سطح داخلی گنبد عبارت است از ستاره‌های بسیار بزرگ، مکرر به رنگ زرد طلایی که با طرح درهمی که از پیچک‌های به هم پیچیده پوشیده شده است. طرح و ترسیم این مسجد و نقشه قالی‌های اردبیلی منبع مشترکی دارند.

کتیبه خجی گنبد مسجد شیخ لطف‌الله به خط ثلث با کاشی سفید معرق بر زمینه لاجوردی به ترتیب شامل سوره‌های شمس و دهر و کوثر است. رنگ سفید نماد وحدت ذات اقدس الهی است و لاجوردی رنگ عالم مثال. نشان وسعت که در کاشی‌کاری مانند آسمان فضا را می‌گیرد و نقش و نگارهای روی آن انسان را به مشیت هدایت می‌کنند. بالای پنجره سردر مسجد دو کتیبه به خط نستعلیق وجود دارد که یکی از آن‌ها عبارت را دربردارد «مایه محتشمی خدت اولاد علی است». کتیبه بزرگ و اصلی واقع در سردر مسجد به خط علیرضا عباسی است که با خط ثلث بر کاشی‌های معرق نوشته شده است. اطراف محراب کتیبه‌هایی به خط علیرضا عباسی دیده می‌شود. در این کتیبه‌ها روایاتی از پیامبر اکرم (ص) و امام ششم، جعفر صادق (ع) نقل شده است.

از رنگ‌های بکار رفته و ترکیب‌بندی آن می‌توان این گونه استنباط کرد، رنگ لاجوردی در ایوان ورودی حکم دعوت به مکانی روان‌انگیز را دارد که انسان را از کار روزانه جدا ساخته و با کمک نقوش زرد پیچ خورده در آن شور و شوق عبادت را زنده می‌کند و تعادل بصری را در تباین با آبی به وجود می‌آورد. راهروی فیروزه‌ای این شوق را حفظ می‌کند و امید فرحی دلپذیر را می‌دهد. وارد سرای زیر گنبد که می‌شویم دیوارها با زمینه لاجوردی فضایی را برای یادآوری خاطرات ازلی و بهشتی که از آن حبوط کردیم را فراهم می‌آورد. نقوش زرد دیوارها نماد نور و امید و حرکت رو به بالا هستند و شوق عشق‌ورزی به معبود وانگیزه درایت و اندیشه در آفرینش را زیاد می‌کنند.

رنگ سفید در مرکز گنبد نشان نور است و بی رنگی سالک که فنا در نور شده است. در این میان وجود رنگ فیروزه ای نیز به خاطر شادی بخش بودن نماد فرحی است که در انتها به عابد به خاطر عبادت بدان می رسد، مقامی که بنده از خدا راضی است و خداوند از بنده راضی است. مسجد شیخ لطف الله از لحاظ زیبایی نقوش و اسلیمی های به کاررفته در آن بی نظیر است. در این بنا، گنبد با نقوشی از گل و شاخه های اسلیمی پوشیده شده است که در زمینه ای یکپارچه به سمت مرکز فضا و به دور شمسه میانی متحد می شوند. بارزترین مفهوم نهفته در این نقش، حرکتی ماریم از کثرت به وحدت است که بر هندسه همه فضا است. به نظر می رسد این مفهوم با محتوای کتیبه ساز شده است. در کتیبه بالایی گریو نیز هماهنگی دارد. در کتیبه گریو بالای شباک، حدیثی نبوی مرتبط با اهمیت و ارزش حضور در مسجد وجود دارد. عبارات این کتیبه به مضمون کلی توحید عملی اشاره دارند و خلق هدایت، اطعام، سیرابی، شفا بخشی و زندگی و مرگ انسان را تنها وابسته به امر خداوند می دانند.

نتیجه آن که مسجد شیخ لطف‌الله با ترکیب بندی دقیق اسلیمی و ختایی‌های بکار رفته و بکارگیری رنگ‌های متناسب با طرح‌ها و با استفاده درست از فاکتورهای هم نشینی رنگ‌های گرم و سرد نوعی عبادتگاه متعالی برای پرستش معبود بوده است. کتیبه‌های به کار رفته در مسجد شیخ لطف‌الله همگی بر معنوی بودن محیط تاکید داشته و برجسته عرفانی مسجد شیخ لطف الله می افزاید. طوری که بنده را به خاکساری و عبادت معبود وامی‌نهد. پنجره های ورودی نور همگی طوری ساخته شده است که علاوه بر نور رسانی مناسب مسجد شیخ لطف الله، در افزایش زیبایی بصری مسجد و هرچه بیشتر دیده شدن طرح‌ها موثر باشد.